

ZÁPAS BANSKEJ BYSTRICE S TURZOVSKO-FUGGEROVSKÝM MEDIARSKYM PODNIKOM O BANSKÉ A TROSKOVÉ ODVALY

IGOR GRAUS

GRAUS, I.: Banská Bystrica's Conflict with the Management of Thurzo-Fugger's Copper Enterprise for Mining and Slag Heaps. *Historický časopis*, 53, 2, 2005, pp. 243–254, Bratislava.

In the 1540s the copper factory in Banská Bystrica initiated exploitation of the ore from mining waste which resulted in a new wave of conflicts between the town and the company about the right to free mining enterprise. Mutual conflicts started at the beginning of the 16th century and were connected with breaking of municipal rights, right of supervision upon Saint Elisabeth Hospital and the administration of the mining Brotherhood of Corpus Christi. The final stage in the conflicts between the town and Thurzo-Fugger Copper Factory for the right of free mining and use of slag heaps was not solved by the transition of the enterprise into state hands in the year 1546 either.

History. Hungary. Copper Factory. Free mining. Mining towns' rights.

V priebehu niekoľkých stáročí sa v dôsledku intenzívnej banskej výroby pri jednotlivých baniach a neskôr aj pri hutách v banskobystrickej banskej oblasti nahromadilo veľké množstvo deponovaného banského odpadu, ktorý vznikol v dôsledku ťažobnej činnosti (banské odvaly) a hutníckej činnosti (troskové odvaly).¹ Uvedený banský odpad pre nedokonalú technológiu zhutňovania a takého spôsobu ťažby, keď sa exploatovala iba najbohatšia hornina,² zostával po dlhý čas bez najmenšieho povšimnutia. Postupne s klesajúcou výdatnosťou rudných žíl a vďaka možnosti nižších investícií než pri hlbinej ťažbe začal byť pre mestských ťažiarov atraktívny aj dovtedy bezvýznamný odpad.³ Zápas mesta o právo využívať odvaly, ktorý sa rozpútal v 40. rokoch 16. storočia, predstavoval záverečnú, ale rovnako dôležitú etapu polstoročných zápasov mesta Banskej Bystrice s vedením turzovsko-fuggerovského mediarskeho podniku.⁴

¹ Banské odvaly predstavovali masu hlušiny, vyvezenú z hlbinných baní po ťažbe nerastov a navŕšenú voľne v prírodnom teréne. Troskové odvaly boli pozostatkom po zhutňovaní medenej a striebornej rudy. Podrobnejšie pozri MAZÚREK, J.: Ťažobný prírodno-technický systém v banskej oblasti Špania Dolina – Staré Hory. In: *Stredné Slovensko 8. Prírodné vedy*. Zborník Stredoslovenského múzea v Banskej Bystrici. Martin 1989, s. 42–56.

² VLACHOVIČ, J.: Slovenská meď v 16. a 17. storočí. Bratislava 1964, s. 47. Vysvitá to aj z odpovede komorského grófa Jána Dúbravického na otázky kráľovských komisárov o stave baníctva v banskobystrickom banskom revíri a v mediarskom podniku roku 1540. Fuggerovci sa podľa neho usilovali o zníženie poplatku za prenájom s odôvodnením, že bane sú vyťažené a sloje už nie sú také bohaté ako kedysi. Vyťažili ich však práve oni, pričom sa starali iba o svoj vlastný zisk a nie o zveľadenie baní. Štátny archív v Banskej Bystrici, pobočka Banská Bystrica (ďalej ŠA BB, PBB), fond Mesto Banská Bystrica (1020) 1255 – 1922 (ďalej MBB), Fasc. 359/4/57, s. 74.

³ Exploatovanie odvalov v oblasti Pieskov, Richtárovej a Starých Horách sa skončilo až roku 1985. (MAZÚREK, J.: Ťažobný prírodno, c. d., s. 63).

⁴ Predchádzajúcim zápasom mesta boli venované štúdie GRAUS, I.: Zápas o banskobystrické mestské výsady na začiatku 16. storočia. *Historický časopis* 42, 1994, č. 1, s. 3–20; GRAUS, I.: Banskobystrický špitál svätej Alžbety ako súčasť zápasu mesta Banskej Bystrice s turzovsko-fuggerovským mediarským podnikom v 1. polovici 16. storočia. *Historický časopis* 46, 1998, č. 4, s. 557–578; GRAUS, I.: Zápas mesta